

Novellin pituisia elämäntarinoita

Ljudmila Ulitskaja: *Köyhiä sukulaisia*. Suomentanut Arja Pikkupeura. Siltala, 2019. 187 s. ISBN: 9789522345851.

Ljudmila Ulitskajan novellikokoelma *Köyhiä sukulaisia* on hänen alun perin Ranskassa vuonna 1993 ilmestynyt esikoisteoksensa. Suomennos sisältää myös Ulitskajan vuonna 1995 ilmestyneen pienoisoromaanin ”Sonetška”. Ulitskajan teoksia on suomennettu ilahduttavan kattavasti, *Köyhiä sukulaisia* on kahdeksas häneltä suomennettu teos.

Ulitskaja taitaa muotona niin laajan romaanin, mistä 761-sivuinen *Vihreän tellan alla* on hieno esimerkki, kuin myös tiiviin novellin, jollaisia *Köyhistä sukulaisissa* on kahdeksan.

Ulitskajan päähenkilöt ovat pääasiassa naisia, joiden elämää hän kuvaa läheltä, arjen tasolla. Vaikeissa oloissa naiset joutuvat käyttämään kekseliäisyyttä arjessa selvitäkseen. Näin tekee myös Genele-täti novellissa ”Laukku-Genele”. Novellin aloittava kuvaus päähenkilöstä antaa esimerkin Ulitskajan lempeästä huumorista, joka hänen henkilökuvauksessaan silloin tällöin pilkahtaa: ”Genele-täti oli temperamentiltaan yhteiskunnallinen aktivisti, mutta jostain syystä hänen elämäntielleen ei osunut isoja tehtäviä, ja niinpä hän olosuhteiden pakosta kantoi huolta pienenuoleisista kysymyksistä kuten vaikkapa melko avaran puistikon luoteiskulman siisteydestä” (s. 41).

Historian suuret mullistukset kulkevat novellien taustalla ja luovat raamit arjelle, jossa päähenkilöt yrittävät parhaansa mukaan järjestää elämänsä ja siinä sivussa välillä muidenkin ihmisten elämän. Ulitskajan kertojaääni on varsin lempeä, ketään ei tuomita. Novellista toiseen, sekä pienoisoromaanissa, toistuu jonkinlainen teema siitä, että poikkeuksellisia, kummallisina tai väärinäkin pidettyjä valintoja tehneillä on omat tarinansa, jota heidän toimiaan kummastelevat kanssaihmiset eivät voi tietää.

Useimmissa novelleissa aikajänne on hyvin pitkä, Ulitskaja pyrkii useimmiten mahdollistamaan novelliin päähenkilön koko elämäntarinan, aina vanhuuteen ja kuolemaan saakka. Hän onnistuu tässä varsin hyvin ja osoittaa, ettei kokonaisen elämän kertomiseen aina tarvita suinkaan laajaa romaania. Siirtyessään teks-

teissään vuosikymmeneltä toiselle Ulitskaja onnistuu luomaan kuvaa siitä, miten muuttuvat aikakaudet vaikuttavat tai eivät vaikuta päähenkilöiden elämään.

”Buharan tytär”-novellissa sivutaan lyhyesti päähenkilön, uzbekistanilaisen Aletškan, muistojen kautta hänen ennen sotaa kuolleen isän elämäntarinaa, johon tiivistyy palanen Keski-Aasian neuvostohistoriaa. Isälle ”ei millään tunnutun löytyvän sopivaa asemaa neuvostouzbekimerkkimiesten uuspantheonissa: valinnaisina määrityksinä mainittiin idäntutkijapolyglotti, kansanperinteen tutkija ja tuntija sekä laajalti idän lääketieteeseen perehtynyt lääkäri”. (s.58). Myöhemmin ”[h]än sai kyllä nimikkokadun pääkaupungin laitamilta, mutta muutaman vuoden päästä sekin nimettiin uudelleen.” (s.58.) Vapaa mielisestä isän kerrotaan kouluttaneen poikiensa lisäksi myös tyttärensä. Tällä tavoin Ulitskaja onnistuu pienten, tiiviiden sivujuonteiden kautta tuomaan novelleihin päähenkilöiden elämien rinnalle myös muiden ihmisten elämäntarinoita, joiden käännteissä neuvostohistoria heijastuu.

”Sonetškassa” päähenkilön aviomies on kärsinyt viiden vuoden leirituomion ennen kuin tapasi Sonjan, mutta heidän mentyään naimisiin hänen on palattava kärsimään karkotustuomio loppuun pienessä baškiralaisessa kylässä. Sonja lähtee hänen mukaansa. Sodan jälkeistä aikaa kuvataessa todetaan, että Sonja piti perheen leivässä ensimmäiset sodanjälkeiset vuodet, ompelijan töitä tehden. Suojasään aikaa taas pienoisoromaanissa kuvataan taiteilijakodin näkökulmasta näin: ”Vaikenemisen taakkaa vuosikautia kantanut maa puhkesi puhumaan, mutta tätä vapaata keskustelua käytiin aina suljetuin ovin: pelko seisoi yhä selän takana” (s. 149).

”Sonetškan” päähenkilöön, kirjojen maailmaan uppoutuvaan Sonjaan, useamman intohimoisen lukijan (ja kirjallisuudentutkijan) lienee helpohko samaistua. Kirjojen maailmasta Sonja astuu todellisuuteen mennessään naimisiin taiteilija Robert Viktorovitšin kanssa. Itselleni ”Sonetška”-pionoisoromaani nousee kokoelmasta kenties lopulta suosikiksi, vaikka moni novelleistakin koskettaa. Sonjan toistuva hämmästyminen ja kiitollisuus kaikesta hyvästä, mitä hän elämältä on saanut, vaikka elämä ei helppoa olekaan, herättää kenties lukijaa katsomaan elämää hieman

uusin silmin. Sonjan maailmassa kolmiopidraa- mastakaan ei oikein tahdo tulla draamaa kuin ulkopuolisten silmissä, hänen huolenpitonsa ulottuu myös aviomiehen uuteen rakkauteen.

”Sonetškan” epäsovinnaisen rakkaustarinan lisäksi myös novelleista löytyy useampia rakka- uksia, joissa ei noudateta mitään oman aikansa yleisesti hyväksytyjä käsityksiä rakkaussuhteesta. Ulitskajan naiset ovat aktiivisia toimijoita, jotka tekevät myös virheitä ja toimivat milloin omaa etuaan tavoitellen, milloin toisten hyväksi. ”Sonetškan” lisäksi myös kahdessa novellissa, ”Ljaljan kodissa” ja ”Bronkassa” novellien nimihenkilöiden rakkaus tai halu saavat varsin epäsovinnaisia muotoja, ja novellien päähenkilöt kantavat salaisuuksiaan halki vuosien. Näitä kolmea tekstiä yhdistää myös huomattava ikäero

suhteeseen ryhtyvien osapuolten välillä, kiin- nostava toistuva teema sekín. Bronka kertoo no- vellin lopussa vuosia säilyttämänsä salaisuuden entiselle luokkatoverilleen ja tajuaa, ettei niin vanhoilla asioilla ole enää mitään merkitystä. Menneisyyden taakkaa ei olekaan pakko kantaa enää nykyhetkessä. Ljaljalle salaisuuden taakka sen sijaan jää kannettavaksi.

Arja Pikkupeura on suomentanut kaikki Ulits- kajalta julkaistut teokset, ensimmäistä käännöstä *Iloisia hautajaisia* lukuun ottamatta, joten hänel- tä ei kokemusta Ulitskajan teosten ainutlaatuisen tunnelman välittäjänä puutu. Kevyenä soljuva suomennos on tarkkaa työtä, jonka parissa lukija voi huoletta solahtaa Ulitskajan maailmaan.

Anni Lappela

Poliittista väkivaltaa potilaskertomuksissa

Ana Antić: *Therapeutic Fascism: Experiencing the Violence of the Nazi New Order.* Oxford: Oxford University Press 2017. ISBN 978-019-878-4586

Ana Antić on Balkanin alueen 1900-luvun historiaan ja varsinkin psykiatrian sosiaali- ja kulttuurihistoriaan erikoistunut Exeterin yliopis- ton tutkija. Hän kuuluu siihen yhä melko harva- lukuiseen mutta iloisesti kasvavaan joukkoon tutkijoita, jotka ovat kiinnostuneet modernin psykiatrian ja mielenterveyden historiasta osana itäeurooppalaisten kansakuntien yhteiskunnal- lista, poliittista ja kulttuurista kehitystä tieteen metropolien marginaaleissa ja rajaseuduilla. Julkaisuissaan Antić on pureutunut erityisesti poliittisen väkivallan ja trauman teemoihin.

Loppuvuodesta 2016 Oxford University Pres- sin Modern European History -julkaisusarjassa ilmestynyt *Therapeutic Fascism* perustuu hänen Columbian Yliopistossa 2012 valmistuneeseen väitöskirjaansa. Palkittu teos tarjoaa tuoreen ja ravisuttavan näkökulman natsimiehityksen ajan (1941–1945) Jugoslavian poliittisen vä- kivallan syövyttämään historiaan yksilöiden kokemuksen kannalta tarkasteltuna. Teos kä- sittelee myös psykiatrisen kulttuurin muutosta ja kurkottaa tässä aina sodanjälkeiseen aikaan ja Jugoslavian valtiotalouden alkuvaiheisiin. Antić esittää, että miehityksen ja sisällissodan oloissa arkipäiväiseksi muodostunut väkivalta sekä sen seurauksena mielisairaaloihin ja muihin instituutioihin virrannut traumatisoituneiden so-

tilaiden ja siviilien joukko vaikutti ratkaisevasti psykiatrien käsityksiin mielisairauksista ja loi näin maaperää sosialismin ajan psykiatril- le.

Teoksen keskeinen anti perustuu 949 psy- kiatrisen potilaskertomuksen metodologisesti oivaltavaan ja siksi myös sosiaalhistoriallisesti merkittävään analyysiin. Kroatian ja Serbian keskeisten mielisairaaloiden arkistosta kerättyjen potilasaineistojen valossa Antić käsittelee väki- vallan ja miehityksen psykologisia vaikutuksia sekä monimutkaisten poliittisten konfliktien ihmisissä aiheuttamia sisäisiä konflikteja. Sama- alla nämä aineistot avaavat uusia näkökulmia Jugoslavian alueen yhteiskuntahistoriaan sekä luokan, sukupuolen ja poliittisten identiteettien teemoihin.

Potilaskertomusten myötä tutkimuksen kes- kiössä ovat psykiatrien ja potilaiden kohtaamiset ja niiden kautta avautuva poikkeuksellisen kiin- nostava näkymä ruohonjuuritason kohtaloihin. Potilaskertomukset sisältävät paitsi psykiatri- lääkäriin potilasta koskevia kuvauksia ja diag- nooseja myös aika ajoin potilaiden tai heidän läheistensä omia kuvauksia, kirjoituksia ja erilaisia todistajanlausuntoja. Potilaiden näkökulman uuttaminen ei kuitenkaan ole yksinkertaista, sillä potilaskertomuksia luonnehtii moninkertainen vallan epäsymmetria. Antić käy ansiokasta dialogia potilaskertomusten problematiikkaa pohtineiden tutkijoiden kanssa (esim. Eliza- beth Lunbeck, Svenja Goltermann) ja korostaa omassa työssään varsinkin potilaskertomusten *narratiivisia* elementtejä ja niiden *moniääni-*